

Sygn. akt IV CSK 157/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 listopada 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Wojciech Katner (przewodniczący)
SSN Anna Kozłowska (sprawozdawca)
SSN Hubert Wrzeszcz

w sprawie z powództwa Fundacji Veritas Polska
przeciwko Gminie D.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 23 listopada 2011 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 7 grudnia 2010 r.,

- 1. uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację powódki (pkt II), rozstrzygającej o kosztach procesu (pkt I b), kosztach sądowych (pkt I c) i kosztach postępowania apelacyjnego (pkt III) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego,**
- 2. odrzuca skargę kasacyjną w części dotyczącej żądania zapłaty kwoty 38 115, 94 (trzydzieści osiem tysięcy sto piętnaście 94/100) zł.**

Uzasadnienie

Po ostatecznym sprecyzowaniu żądania Fundacja „Veritas Polska” domagała się zasądzenia od Gminy D. kwoty 387.470,49 zł z ustawowymi odsetkami od poszczególnych kwot składających się na podaną kwotę ogólną i od dat szczegółowo określonych w piśmie z dnia 12 listopada 2009 r. precyzującym żądanie. Żądanie zapłaty wiązało się ze szkodą jaką powódka według jej twierdzeń poniosła na skutek niewywiązania się przez pozwaną z umowy o realizację zadania z zakresu pomocy społecznej o zorganizowanie i prowadzenie Środowiskowego Domu Samopomocy w Gminie, zawartej przez strony w dniu 30 sierpnia 2006 r. Na kwotę odszkodowania składały się poniesione przez powódkę koszty kosztorysu inwestorskiego, koszty postępowania przetargowego, koszty wykonanych prac remontowych, koszty nadzoru budowlanego nad pracami, koszty zakupu wyposażenia, kwoty odsetek od zaciągniętego kredytu, koszty czynszu dzierżawnego ośrodka stanowiącego miejsce prowadzenia ŚDS, nadto koszty wynikające z zajęcia wierzytelności w sprawie KM /.../.

Pozwana wносиła o oddalenie powództwa. Wyrokiem z dnia 26 maja 2010 r. Sąd Okręgowy zasądził od Gminy na rzecz Fundacji Veritas Polska kwotę 43.831,94 zł z ustawowymi odsetkami od 21 kwietnia 2008 r. (punkt pierwszy sentencji wyroku), oddalił w pozostałej części powództwo (punkt drugi), zasądził od powódki na rzecz pozwanej koszty procesu (punkt czwarty sentencji) i nakazał pobrać na rzecz Skarbu Państwa (Sądu Okręgowego) od pozwanego, a od powódki z zasądzonych roszczenia, część kosztów należnych Skarbowi Państwa (punkt piąty sentencji). Sąd Okręgowy ustalił, że uchwałą z dnia 24 maja 2006 r. Rada Gminy postanowiła utworzyć Środowiskowy Dom Samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz upośledzonych umysłowo. Wykonanie uchwały powierzyła Wójtowi Gminy wobec czego, zarządzeniem z dnia 21 czerwca 2006 r. Wójt ogłosił otwarty konkurs ofert na realizację zadania publicznego z zakresu pomocy społecznej. Ofertę złożyła tylko Fundacja VERITAS Polska, w związku z czym Wójt dokonał wyboru tej oferty i zlecił Fundacji realizację zadania z zakresu pomocy społecznej w formie prowadzenia Środowiskowego Domu Samopomocy na

terenie Gminy D. w 2006 r. Jednocześnie na realizację zadania udzielił dotacji w wysokości 386.250 zł, w tym: 290.000 zł z przeznaczeniem na remonty, 70.000 zł z przeznaczeniem na wyposażenie, 26.250 zł z przeznaczeniem na działalność bieżącą z uruchomieniem 35 miejsc od dnia 1 grudnia 2006 r. W dniu 30 sierpnia 2006 r. strony zawarły umowę o realizację zadania z zakresu pomocy społecznej polegającego na zorganizowaniu i prowadzeniu przez Fundację Środowiskowego Domu Samopomocy w gminie w okresie od 1 grudnia 2006 r. do 31 grudnia 2011 r. Strony ustaliły w umowie sposób przekazania poszczególnych części dotacji, a w dniu 22 listopada 2006 r. zawarły aneks do tej umowy. Ani umowa, ani aneks do niej nie zostały opatrzone kontrasygnatą skarbnika Gminy. Na dzień 30 listopada 2006 r. roboty remontowe w budynku, w którym miał rozpocząć działalność Środowiskowy Dom Samopomocy, nie były wykonane w całości i w dniu 1 grudnia 2006r. ŚDS faktycznie nie rozpoczął działalności. Po komisyjnych sprawdzeniach zakresu wykonanych prac, Wójt w dniu 22 grudnia 2006 r. wypowiedział umowę z dnia 30 sierpnia 2006 r. ze skutkiem natychmiastowym powołując się na nieterminowe i nienależyte wykonanie umowy.

Realizując umowę, która ostatecznie, wobec braku kontrasygnaty skarbnika Gminy a także na skutek wypowiedzenia, okazała się bezskuteczna, Fundacja poniosła szereg wydatków, w szczególności m.in. na prace remontowo – budowlane w budynku, w którym Dom miał być prowadzony, zakupiła wyposażenie ruchome dla tego Domu na kwotę 39.021,88 zł, poniosła wydatki związane z kosztorysem inwestorskim – 3.172 zł, zorganizowaniem przetargu na wykonawcę robót – 2.544 zł, nadzorem nad robotami budowlanymi – 1.220 zł. Nadto zaciągnęła kredyt, z którego środki przeznaczyła na realizację inwestycji. Odsetki od kredytu na dzień 20 kwietnia 2009 r. wynosiły 34.770 zł. Zwrotu poniesionych kosztów powódka domagała się od pozwanej Gminy w toczącym się wcześniej procesie, w którym dowodziła, że umowa z dnia 30 sierpnia 2006 r. nadal wiąże strony. Powództwo we wskazanej sprawie zostało jednak prawomocnie oddalone wobec uznania, że umowa, z braku kontrasygnaty skarbnika Gminy, jest bezskuteczna.

Rozstrzygając w sprawie niniejszej o żądaniu zapłaty odszkodowania Sąd pierwszej instancji rozważył nie tylko zakres przedmiotowy tego żądania ale też poczynił rozważania co do możliwej podstawy prawnej tego żądania. W ocenie tego

Sądu odpowiedzialność pozwanej zbliża się do odpowiedzialności za winę w rokowaniach. Jednocześnie dostrzegł Sąd podobieństwo do niewywiązywania się stron z obowiązku zawarcia umowy definitywnej przy związaniu umową przedwstępną, a także do skutków następczego ustalenia nieważności umowy już wykonanej. Wskazał, że Gmina obowiązana była zachować lojalność kontrahencką przez dopełnienie wszelkich czynności, które w normalnym, typowym i statystycznie przewidywalnym biegu zdarzeń byłyby konsekwencją wyłonienia powódki jako zwycięzcy konkursu ofert. Kontrasygnata była warunkiem skuteczności zawartej umowy i powinność jej uzyskania obciążała pozwaną, a poniesienie tego rodzaju odpowiedzialność odszkodowawczą. Ponadto, w ocenie Sądu Okręgowego, powódka miała prawo oczekiwać podjęcia konstruktywnych działań ze strony pozwanej zmierzających do częściowego uregulowania należności służących terminowemu wywiązaniu się z zobowiązania a odwleczenie tych czynności, mimo komisyjnego potwierdzenia wykonania robót, nie mogło być poczytane na wyłączną niekorzyść powódki. Biorąc zaś pod uwagę, że umowa nie wiązała stron, należne powódce odszkodowanie winno kształtować się w granicach negatywnego interesu umowy. Uwzględniając zaś, że w wykonaniu nieskutecznej umowy powódka zaszła daleko, wynagrodzeniu powinny polegać te koszty, które zostały przez powódkę bezpowrotnie i bez jakiegokolwiek korzyści zwrotnej poniesione. Do tych kosztów Sąd Okręgowy zaliczył: kwotę 3.172 zł za wykonanie kosztorysu, 2.544 zł za przygotowanie postępowania przetargowego, 1.220 zł wydatkowaną na nadzór nad pracami remontowo – budowlanymi. Nadto zwrotowi podlegała kwota 17.385 zł stanowiąca połowę odsetek od zaciągniętego przez powódkę kredytu oraz połowa wydatków poniesionych na zakup wyposażenia to jest 19.510,94 zł; razem 43.831,94 zł. W zakresie wysokości zasądzonej kwoty Sąd powołał art. 322 k.p.c. Za nieuzasadnione uznał Sąd żądanie zapłaty dalszej kwoty obejmującej w szczególności koszty prac remontowych przeprowadzonych w budynku (282.624,92 zł), koszty opłaty za dzierżawę gruntu, koszty zajęcia wierzytelności jako następstwo przegrania poprzedniej sprawy. Reasumując, w ocenie Sądu Okręgowego zasądzeniu podlegała tylko wskazana kwota 43.832,94 zł, dalej zaś idące powództwo podlegało oddaleniu.

Wyrok ten zaskarżyły obie strony. Powódka zaskarżyła wyrok w części oddalającej powództwo, o zapłatę kwoty 322.546,46 zł z odsetkami od kwot i dat szczegółowo wskazanych w apelacji, zaś pozwana – w części uwzględniającej powództwo. Rozstrzygając o apelacjach, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 7 grudnia 2010 r. oddalił w całości apelację powódki, a z apelacji pozwanej zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądzoną od pozwanej na rzecz powódki kwotę 43.832,94 zł obniżył do kwoty 5.716 zł. Nadto, zasądzoną w punkcie czwartym z tytułu kosztów procesu kwotę należną pozwanej Gminie podwyższył, a kwoty wskazane w punkcie piątym wyroku należne Skarbowi Państwa z tytułu kosztów sądowych, tak w odniesieniu do powódki jak i pozwanej obniżył, oddalił w pozostałej części apelację pozwanej i orzekł o kosztach procesu w postępowaniu apelacyjnym. Z uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego wynika, że zarzuty apelacji pozwanej ocenił jako nieuzasadnione co do kwot 3.172 zł za wykonanie kosztorysu, 2.544 zł za przygotowanie postępowania przetargowego i 1.220 zł za nadzór nad pracami remontowo– budowlanymi, razem 6.936 zł). Jak stwierdził Sąd, powódka wykonując te prace mogła liczyć na realizację zawartej, aczkolwiek bezskutecznie, umowy i wydatkowane kwoty nie przyniosły jej bezpośrednich korzyści. Nadto, skoro komisja z ramienia Gminy w dniu 22 grudnia 2006 r. stwierdziła, że prace adaptacyjne pomieszczeń na parterze nie są zakończone oraz stwierdziła brak wyposażenia w sprzęt rehabilitacyjny, to Wójt Gminy zasadnie wypowiedział umowę o realizację zadania z zakresu pomocy społecznej. W związku z tym Sąd ten podzielił ocenę Sądu pierwszej instancji, że za uzasadnione można uznać tylko takie roszczenia powódki, które są związane z poniesieniem kosztów bez bezpośrednich korzyści dla powódki, a do takich należą koszty kosztorysu, przygotowania postępowania przetargowego i z tytułu nadzoru budowlanego. Pozostała część roszczeń jest nieuzasadniona. Szkodą powódki są koszty, z których nie osiągnęła korzyści i których nie mogła zrekompensować w pożytkach.

Wyrok Sądu Apelacyjnego, w części „obniżającej zasądzoną kwotę 43.831,94 zł do kwoty 5.716 zł” oraz w części oddalającej jej apelację i rozstrzygającej o kosztach procesu (punkty I a, II i III sentencji wyroku) zaskarżyła skargą kasacyjną powódka. Powołując się na obie podstawy z art. 398³ §1 k.p.c.

skarżąca w ramach podstawy drugiej, naruszenia przepisów postępowania, zarzuciła naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c. i art. 378 zd. 1 k.p.c. w związku z tymi przepisami. W ramach naruszenia przepisów prawa materialnego skarżąca zarzuciła naruszenie art. 354 § 2 k.c. w związku z art. 490 § 1 k.c., art. 493 § 1 k.c. w związku z art. 46 ust. 4 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz.1591 ze zm.) w związku z art. 471 k.c., art. 361 § 1 i § 2 k.c. również w związku z art. 363 k.c. Podnosząc te zarzuty skarżąca domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania ewentualnie uchylenia wyroku w zaskarżonej części i zasądzenia na jej rzecz od pozwanej Gminy dalszej kwoty 360.662,40 zł z ustawowymi odsetkami od dat i kwot wskazanych w skardze, a nadto odsetek ustawowych od kwot 2.544 zł od 2 listopada 2006 r. do 20 kwietnia 2008 r. i od kwoty 3.172 zł od 22 września 2006 r. do dnia 20 kwietnia 2008 r. i oddalenia apelacji pozwanej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności zauważyć należy, że Sąd Apelacyjny zmieniając wyrok Sądu pierwszej instancji w części zasądzającej kwotę 43.831,94 zł, przez jej obniżenie do kwoty 5.716 zł, nie rozstrzygnął o powstałej różnicy, czyli o kwocie 38.115,94 zł; w tym zakresie Sąd Apelacyjny powinien był oddalić powództwo. Nie stanowi takiego rozstrzygnięcia nawiązanie w sentencji wyroku do punktu drugiego wyroku Sądu Okręgowego, oddalającego powództwo w pozostałej części. Tym bowiem rozstrzygnięciem oddalono powództwo o zapłatę kwoty 343.638,55 zł. Była to różnica pomiędzy kwotą dochodzoną (387.470,49 zł), a kwotą zasądzoną przez Sąd Okręgowy w punkcie pierwszym wyroku (43.831,94 zł). Przeciwno temu rozstrzygnięciu skierowana mogła być, i prawidłowo była, apelacja powódki. Apelacja zaś pozwanej była skierowana przeciwko rozstrzygnięciu zawartemu w punkcie pierwszym tego wyroku czyli przeciwko części zasądzającej (43.832,94 zł). Częściowe uwzględnienie tej apelacji, przez obniżenie zasądzonej w tym punkcie kwoty, nakazywało rozstrzygnięcie o powstałej dopiero w tej instancji różnicy, przez oddalenie powództwa w tym zakresie. Brak takiego rozstrzygnięcia powoduje, że co do kwoty 38.115,94 zł (przedmiotowo obejmującej żądanie zasądzenia połowy odsetek – 17.385 zł, połowy wydatków poniesionych na

zakup wyposażenia – 19.510,94 zł, a także kosztów poniesionych na nadzór nad pracami remontowo-budowlanymi – 1.220 zł) brak jest substratu zaskarżenia. Zważywszy, że zgodnie z art. 398¹ § 1 k.p.c. skarga kasacyjna przysługuje od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku, brak wyroku rozstrzygającego o żądaniu zapłaty 38.115,94 zł czyni w tej części skargę kasacyjną niedopuszczalną. Niedopuszczalna skarga kasacyjna podlega odrzuceniu, co mając na uwadze, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. odrzucił w tej części skargę kasacyjną powódki.

Usprawiedliwiony jest zarzut naruszenia art. 378 § 1 zd. 1 w związku z art. 328 § 2 w związku z art. 391 k.p.c., a także zarzut naruszenia wprost art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c.

Sąd drugiej instancji rozstrzygając sprawę ma obowiązek wzięcia pod uwagę, rozważenia i oceny wszystkich podniesionych w apelacji zarzutów i wniosków (art. 378 § 1 k.p.c.). W związku z tym wymagania uzasadnienia sądu drugiej instancji ulegają częściowo modyfikacji. Sąd ten ma więc obowiązek sporządzenia uzasadnienia w taki sposób, aby nie tylko zachować wymogi z art. 328 § 2 k.p.c., ale nadto uzasadnienie winno zawierać odniesienie się do zarzutów apelacji. Obowiązkiem przeto Sądu Apelacyjnego było wskazanie, po pierwsze, czy i w jakim zakresie zaaprobował ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji. Po drugie, Sąd ten był zobowiązany wskazać podstawę prawną rozstrzygnięcia. W obu wypadkach temu obowiązkowi uchybiono. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku nie ma też w ogóle odniesienia się do zarzutów apelacji, nie tylko obecnie skarżącej powódki, ale też i apelacji pozwanej. W apelacji powódki zarzucono naruszenie art. 322 k.p.c. a także art. 361 k.c., 390 § 1 k.c., zakwestionowano odpowiedzialność w granicach negatywnego interesu umowy, a także datę zasądzenia odsetek za opóźnienie. Wszystkie te zarzuty pominięto. Nie jest też jasne, dlaczego Sąd czynił rozważania dotyczące umowy z dnia 30 sierpnia 2008 r., która, jak stwierdził we wstępnej części uzasadnienia, była bezskuteczna i dlaczego w związku z tym ocenił, jako uzasadnione, wypowiedzenie tej umowy przez Wójta. Nie wskazał też związku takiego wniosku z treścią rozstrzygnięcia. W zakresie podstawy prawnej Sąd, nie powołując żadnego przepisu prawa (poza art. 385 i art. 386 § 1 k.p.c.), posługiwał się pojęciami

„pożytków”, „korzyści”, „poniesieniem kosztów bez bezpośrednich korzyści” nie wskazując z jaką instytucją prawną wiąże te pojęcia i dlaczego. W ogóle nie odniósł się Sąd do podstawy prawnej proponowanej przez Sąd pierwszej instancji. Wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku polega na wskazaniu nie tylko przepisów prawa, ale także na wyjaśnieniu, w jaki sposób wpływają one na treść rozstrzygnięcia (wyrok SN z dnia 29 maja 2008 r., II CSK 39/08, Lex nr 420381; teza druga wyroku SN z dnia 29 stycznia 2008 r., IV CNP 182/07, Lex nr 371777). Ubocznie można dodać, że wskazując, iż powódce należą się kwoty 2.544 zł, 3.172 zł i 1.220 zł, a więc razem 6.936 zł, zmieniając wyrok pozostawił jako zasądzoną kwotę niższą – 5.716 zł.

Wskazane uchybienia prowadzą do wniosku, że uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia, nie zawierając właściwie ustalonej podstawy faktycznej i prawnej wyroku czyni usprawiedliwiony zarzut, że wyrok zapadł bez należytego rozważenia istotnych dla sprawy okoliczności, a nadto że nie jest możliwa jego kontrola w instancji kasacyjnej. Mając to na uwadze należało uwzględnić skargę kasacyjną, nie rozpoznając zarzutów materialnoprawnych, podniesionych przez skarżącą powódkę. Odniesienie się do tych zarzutów prowadziło do wskazania podstawy prawnej rozstrzygnięcia co, w okolicznościach sprawy, nie należy do Sądu Najwyższego.

Ze względu zatem na wagę naruszeń przepisów postępowania cywilnego, zaskarżony wyrok, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. podlega uchyleniu i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.